

HOE EEN DESMAN ZICH LIET VANGEN EN WEER ONTSNAPTE

Zoals ieder jaar organiseerde de Veldwerkgroep van de VZZ in 2003 een zomerkamp. Ook deze editie stond voor verrassende ervaringen, veel nieuwe gegevens én voor vervulling van eeuwenoude werkgroepwensen.

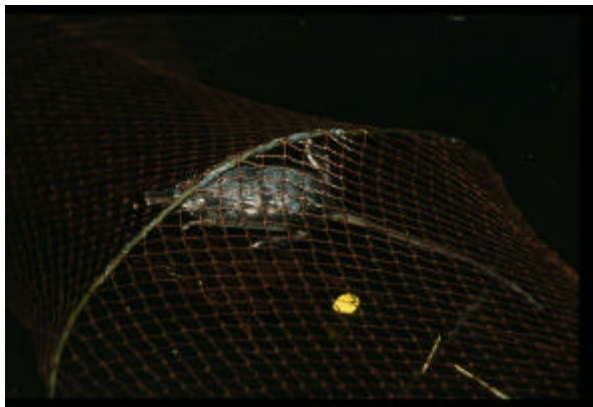
Dit keer streek het immer bonte gezelschap neer in het noorden van Portugal, in het Parque Natural do Alvão. Doel was veldstudie aan zoogdieren te doen in een voor ons polderbiologen ongewoon habitat met daarin deels even ongewone soorten. Dit in de verwachting verrijkt met nieuwe kennis de volgende 51 weken in te gaan. Minstens zo belangrijk zijn de onderlinge sociale contacten en het kennismaken met de mensen ter plekke. Realisatie van al deze doelen is ruim aan bod gekomen, we keerden dan ook voldaan huiswaarts. Deze voldaanheid werd hooguit aangetast door de bosbranden die zich achter onze rug ontwikkelden, ook in delen van het bezochte gebied.

Parque Natural do Alvão

Ons werkgebied was een natuurpark van zo'n 7300 ha. Het bestaat grotendeels uit 'woest' bergland: open, rotsachtig terrein met een struik / kruidenvegetatie. In de beekdalén vind je kleinschalige landbouwgebieden, waar op terrassen (geïrrigeerde) weide- en akkerbouw plaatsvindt. Het westelijk deel is tamelijk bosrijk, daar vind je redelijk wat loofbos, maar ook eucalyptusaanplant. Verspreid door het park vind je naaldbossen. De landbouw is in dit gebied nog erg traditioneel en wordt door een afnemend aantal mensen beoefend. Veel mensen trekken naar de rijkere delen van Europa om daar een beter inkomen te verwerven. In de zomer levert dat in de dorpjes het wat schizofrene beeld op van aan de ene kant boeren die rechtsreeks uit de voorvorige eeuw lijken te komen en aan de andere kant dikke bolides met Luxemburgse of Zwitserse kentekens.

De uitdaging voor het kamp was het nodige toe te voegen aan de veelal beperkt beschikbare informatie over zoogdieren (en andere groepen). Met uitzondering van soorten als de wolf was de kennis van voorkomen en talrijkheid beperkt.

Van mythe tot werkelijkheid

De eerste Pyreneese desman uit de VZZ geschiedenis doet –met succes- verwoede pogingen de fuik te ontsnappen.

Sommige VZZ-ers hebben persoonlijke streeplijsten, meestal staan daar ook buitenissige beesten op. De op het Iberisch Schiereiland voorkomende Pyreneese desman (*Galemys pyrenaicus*) is zo'n beest. Tot nu toe hadden we vooral over dit mythische diertje gepraat, en dan vooral hoe we hem ooit te zien konden krijgen. Het leeft in beken en berggrivertjes en laat zich niet zomaar met inloopvallen bemachtigen. Dat bleek ook weer aan het begin van het kamp, de vele speciaal uitgezette vallen bleven desmanloos; een enkele andere (muizen)soort trapt er wel in. Gestimuleerd door ons enthousiasme en volhardendheid hielpen onze Portugese contactpersonen ons met het bemachtigen van meer op deze klus toegesneden hulpmiddelen: enkele fuiken, waarmee we enkele delen van een beek geheel konden afzetten. En met resultaat: in de tweede nacht ontstond er tijdens

de tweede controleronde opwindning toen José Nascimento, onze Portugese begeleider, uitriep " I see a Desman! No, it's a frog! No, it is really a Desman!" De halve groep was in het weiland naast de beek blijven slapen om van dit moment getuige te zijn. De rest, op een volhardende slaapster en enkelen, die met mistnetten verder weg waren na, kwam na een telefonische melding toegesneld, slaperig en wel. Vrijwel iedereen heeft dus een glimp van het dier kunnen opvangen, tot het moment dat Jan Piet Bekker het beest langs zijn benen zag zwemmen: het was er in

geslaagd de inzwemopening te vinden en daardoor te verdwijnen. Latere inspectie leerde dat er inderdaad geen gaten in de fuik zaten.

De dagen die voorafgingen aan dit moment hadden we al op diverse plaatsen in het gebied uitwerpselen van de Pyreense desman gevonden, zodat het verspreidingsbeeld ervan weer wat completer is.

Inspectie van de desmanfuik leert dat het dier inderdaad via de 'voor deur', de inzwemopening, heeft weten te ontkomen.

Eikel muis in de keuken

Anders dan de voorgaande jaren, waarin het vangen van kleine zoogdieren met live-traps in warme gebieden weinig opleverde, was het controleren van de vallen nu meer dan van lege val naar lege val lopen. In de beekdalen was er een behoorlijke dichtheid aan muizen. Tot onze verrassing geldt dat ook voor het open landschap hoger in de bergen. Ook daar ving we redelijke aantallen. Het soortenspectrum was niet erg breed: tuin- en huisspitsmuis, Millers waterspitsmuis, Baskische woelmuis, bosmuis, Algerijnse muis en eikelmuis vormen de lijst. Deze laatste soort stond ook voor een handvangst: Kamiel Spoelstra dook goed getimed in de keuken op een exemplaar dat onze voedselvoorraad inspecteerde.

Nieuwe soorten in het net

Live-traps bleken ineffectief om een desman te vangen, ook al stonden ze pontificaal in zijn leefgebied.

In het kamp had het onderzoek aan de verspreiding van vlemuizen weer ruim de aandacht. De gecombineerde inzet van bat-detectors en mistnetten bleek erg effectief: 's ochtends kolonies zoeken en deze 's avonds afvangen om de juiste soort vast te stellen. Daarnaast telden we ook veel kolonies zonder ze af te vangen. Dat ging niet altijd vlekkeloos: met name gewone dwergvlemuizen bleken er een handje van te hebben ergens te anders te zwermen dan waar ze hun kolonie hebben. Ook zetten we onze netten op strategische plaatsen op, zoals 'helikopterdrinkplaatsen', waar bij bosbrand helikopters water innemen. Dat doen vlemuizen ook, zij het met kleinere hoeveelheden, en dat levert aardige vangsten op, bijvoorbeeld van Kuhls dwergvleermuis en Savi's dwergvleermuis. Van de soorten waar al het één en ander

bekend was voegden we vooral kwantitatieve gegevens toe, daarnaast konden we de tot nu toe onbekende aanwezigheid in het gebied van beide soorten grootoorvlemuizen en de grote en kleine hoefijzerneus vast stellen. Van de grootoren vonden we kolonies in schuren die gebouwd zijn met holle gasbetonblokken, muren en wanden. Ideaal om een kolonie te huisvesten, minder ideaal om de tellen, maar of dat telt? Om de soort goed vast te kunnen stellen hebben we de grootoorkolonies afgevangen, zodat we met zekerheid konden vaststellen dat beide soorten aanwezig zijn.

In de dorpen staan kleine maï sopslagplaatsen. Deze blijken erg aantrekkelijk als vlemuisverblijf, vooral voor kleine hoefijzerneuzen. Het tellen van de uitvliegers valt dan overigens niet mee, omdat jagende dwergvlemuizen al snel het 'zicht' komen vertroebelen. Ook het inspecteren van bruggetjes (vooral de bruggetjes die bij de oorspronkelijke keienwegen horen) had resultaat, daaronder troffen we menige vlemuis aan.

Spectaculair was het tellen van een kolonie Europese bulvleermuizen. Vlak bij onze uitvalsbasis was een kolonie van deze soort bekend. Enkel tellingen leverden een totale schatting van ca. 200 dieren in deze kolonie op. In het gehele gebied is de bosvleermuis aanwezig.

Andere beesten

Een deel van het kamp klaar voor een live vliegshow: het uitvliegen van een kolonie Europese bulvleermuizen.

We wisten niet zo heel veel toe te voegen aan de kennis over de grote zoogdieren, zoals de wolf. De hitte en de op (vleer)muizen ingerichte dagindelingen beperkten de mogelijkheden om met lange wandelingen er op uit te trekken op het meest geschikte moment (schemering). De sporen en uitwerpselen die we vonden van wolf en otter bevestigden het reeds bekende beeld.

De laatste jaren besteden we meer consequent aandacht aan enkele groepen insecten: dagvlinders en libellen. Zo ook dit kamp, wat veel nieuwe informatie opleverde. Dat was niet zo verwonderlijk, omdat er van het gebied vrijwel niets bekend was. Leuke soorten waren de bronlibelle, de behoorlijk talrijke bronlibelle, de schemerlibelle, de grote tanglibelle en nog een kleine twintig

andere libellensoorten. Vlinderaars kwamen ruim aan hun trekken met blauwtjes in allerlei verschijningsvormen, koningspages, Spaanse dambordjes en zo meer.

Voor de liefhebbers van kruipend gedierte waren onder andere de goudstreepsalamander en de hazelskink waar te nemen. De gewone padden waren, zoals altijd in warme landen, ongebruikelijk groot.

Tevreden huiswaarts

In dit kamp zijn we er in geslaagd om vrijwel alle waarnemingen al in een database te hebben staan op het moment van opbreken, een unicum. Alleen de waarnemingen van de laatste avond (de laatste vleermuiskolonies werden afgevangen of geteld) moesten er nog in. Dit dankzij de meegesleepte apparatuur: laptop, GPS-en etc. De kans dat we de inmiddels ingezette trend van snelle verslaglegging hiermee voorzetten is dus groot.

Voorzien van weer nieuwe ervaringen en gewapend met nieuwe kennis keerden allen huiswaarts.

In Memoriam

Begin december 2003 overleed plotseling en veel te vroeg onze enthousiaste gastheer in Parque Natural do Alvão, José Nascimento. In de korte tijd dat we samenwerkten ontstond een vriendschapsband die op deze manier wreed werd verbroken.